

О.Г. Корнус, А.О. Корнус, Ю.В. Лебедь
РЕСУРСИ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано сучасний стан санаторно-курортної галузі Сумської області. Розглянуто природні лікувально-туристичні ресурси: кількість днів з сонцем, наявні лікувальні мінеральні води, лісові, водні та інші ресурси. Територія регіону має цікаві історико-культурні пам'ятки, широку мережу природно-заповідного фонду та у природно-кліматичному та історико-культурному відношенні сприятлива для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Санаторно-курортна інфраструктура Сумської області включає 19 закладів, у т.ч. 4 – санаторії (3 з них дитячі), 3 – санаторії-профілакторії, 12 баз відпочинку. Проаналізовано динаміку чисельності різних видів санаторно-курортних закладів та їх територіальну концентрацію у регіоні. Подано характеристику найбільших санаторно-курортних закладів області, таких як санаторій «Токарі», «Буймерівка сосновий & SPA-курорт 1936», санаторій-профілакторій «Олдиш». Описано хімічний склад та лікувальні властивості наявних мінеральних вод. Визначено проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Сумській області.

Ключові слова: санаторно-курортний заклад, лікувально-оздоровчий туризм, санаторії-профілакторії, мінеральні води.

Постановка проблеми. XXI століття ознаменувалося швидким розвитком туризму як у світі, так і в Україні. Значного поширення набув перспективний напрям туризму – лікувально-оздоровчий. Враховуючи зростання рівня захворюваності населення, погіршення його стану здоров'я та поширення соціально-небезпечних та хронічних захворювань, цей напрям туризму набуває все більшої популярності. Він, як і туризм у цілому, сприяє розширенню політичних, економічних, наукових та культурних зв'язків як між державами, так і між регіонами всередині країни. Також лікувально-оздоровчий туризм є джерелом грошових надходжень до бюджету, сприяє розвитку сфери послуг та розширенню ринку робочих місць, особливо в регіонах зі слабо розвинутою промисловістю.

За показником людино-днів перебування, частка лікувального туризму у світовому туристичному обороті становить менше 1%, однак у структурі доходів вона близько 5%, тобто лікувальний туризм є найбільш грошомісткою галуззю туризму [5].

Зрозуміло, що лікувально-оздоровчий туризм спирається на мережу закладів відповідного профілю. Дослідження територіальних особливостей розвитку санаторно-курортних закладів є важливим завданням суспільної географії, що дає можливість вивчити особливості функціонування та поширення відповідних закладів по території регіону, їх раціональне використання та визначити перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Багато областей України, незважаючи на значний лікувально-оздоровчий потенціал, зокрема наявність різноманітних природних лікувальних ресурсів (мінеральних вод, родовищ грязей, рекреаційних лісів тощо), відносяться до слабо розвинених туристичних регіонів. До них належить і розташована на північному сході України Сумська область, яка володіє значним лікувально-туристичним потенціалом (достатня кількість сонячних днів, лікувальні мінеральні води, оздоровчі лісові та інші ресурси). Територія регіону має вигідне географічне положення, унікальні історико-культурні пам'ятки, широку мережу природно-заповідного фонду та у природно-кліматичному відношенні сприятлива для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Тому *метою статті* є дослідження перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам територіальної організації лікувально-оздоровчого туризму присвячено багато праць сучасних вчених, таких як Б.І. Аксентійчук, М.М. Барановський, Г.А. Баркова, В.М. Боголюбова, В.О. Джаман, С.І. Нікітенко, К.А. Немець, Л.М. Немець, С.В. Леонов, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, Н.П. Мельник, О.Я. Романів, Н.В. Чорненька, Л.Т. Шевчук та інші.

Виклад основного матеріалу. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму завжди буде залежати від стану та розвитку санаторно-курортної інфраструктури регіонів, оскільки передбачає перебування людей в санаторно-курортних закладах. Санаторно-курортний заклад – це заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, природних комплексів із сприятливими для лікування умовами тощо) та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування [2].

Особливостями лікувально-оздоровчого туризму є: 1) тривалість перебування, що повинна становити не менше трьох тижнів, незалежно від типу курорту і виду захворювання, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту; 2) висока вартість перебування і лікування – лікування на курортах є дорогим, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування; 3) вік – як свідчить медична статистика, на курорти найчастіше їдуть люди старшої вікової групи, хоча останнім часом відпочинок на курортах обирають і люди середнього віку, оскільки більшість хвороб сьогодні значно «помолодшали».

Вибір здійснюється між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, які загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил і зняттю стресу [4].

Санаторно-курортна оздоровча інфраструктура Сумської області, що може використовуватися з метою лікувального туризму, представлена 19 закладами, у т.ч. 4 – санаторії (3 з них дитячі), 3 – санаторії-профілакторії, 12 баз відпочинку. Протягом 1990-2014 рр. кількість санаторно-курортних закладів в області скоротилася на 76,5% (рис. 1), а кількість місць (ліжок) у них – 71,8%. До 1996 р. в області діяли такі типи лікувально-оздоровчих заходів як будинки та пансіонати відпочинку, які згодом були закриті через відсутність попиту та деякі інші причини.

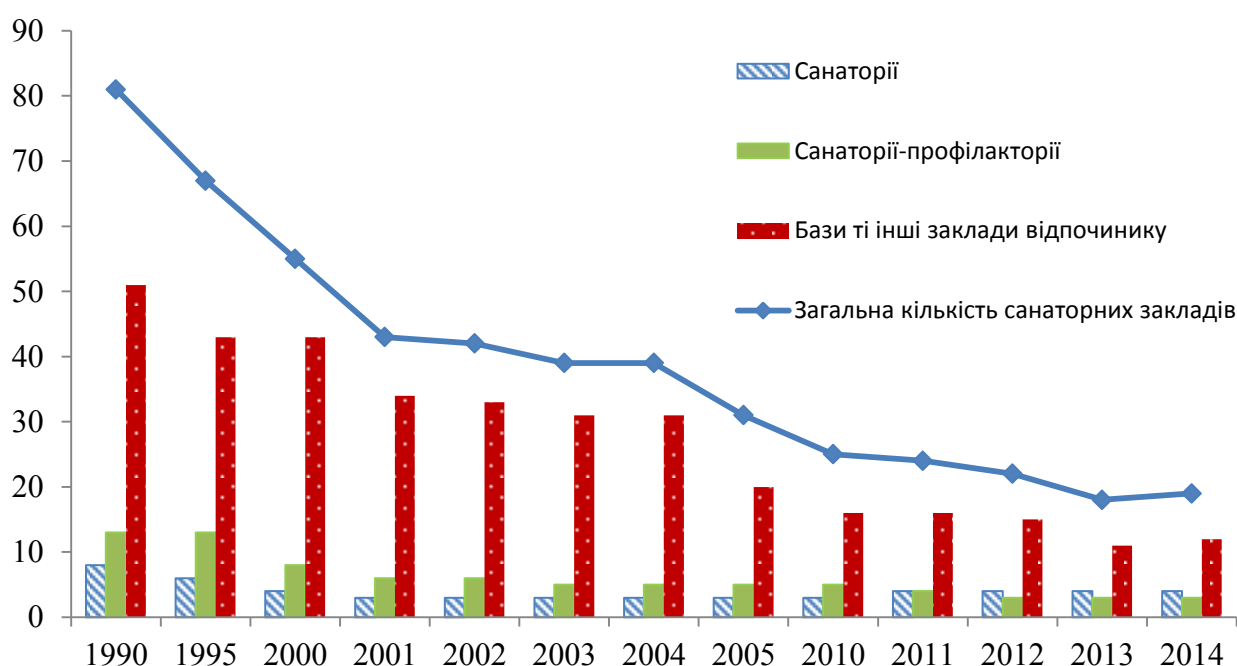

Рис. 1. Динаміка санаторно-курортних закладів у Сумській області (побудовано за даними [7])

Територіально в Сумській області санаторно-курортні заклади розміщені нерівномірно і сконцентровані лише в 4 районах – Сумському, Шосткинському, Охтирському та Лебединському.

За існуючими класифікаціями курортів, їх поділяють на грязеві, кліматичні та бальнеологічні, де лікують природними мінеральними водами. Окремі санаторії можуть суміщувати різні лікувальні профілі, як, наприклад, санаторій «Токарі», який знаходиться у Лебединському районі Сумської області, де для лікування використовуються природні мінеральні води, місцеві торфові грязі та різноманітні лікувальні процедури [6]. Тобто цей санаторій одночасно відноситься до бальнеологічного, кліматичного і грязьового типу

курортів. Він спеціалізується на оздоровленні та лікуванні осіб, що постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, дітей та дорослих, ветеранів війни та праці, інвалідів та інших людей, що потребують оздоровлення. Для бальнеопроцедур використовується джерело мінеральної води хлоридно-натрієвого складу типу «Миргородської» (вода «Токарівська»), що видобувається з глибини більше 1000 м. Ця вода дозволяє лікувати захворювання кишково-шлункового тракту, хвороби нирок та печінки.

До бальнеологічного та кліматичного типів можна віднести популярний не лише в Україні, а й за кордоном «Буймерівка Сосновий & SPA-курорт 1936», який знаходиться в Сумській області за 6 км від м. Охтирка, на березі р. Ворскла [1]. Цей заклад відкрився у 2005 р. і надає відвідувачам туристичні та лікувальні послуги. Збудований за міжнародними стандартами RCI, курорт пропонує різні види відпочинку: пляжний, SPA-оздоровлення, заняття спортом, риболовлю, прогулянки на конях, екологічний туризм, збір грибів і ягід, корпоративний відпочинок та конференц-туризм.

Взагалі саме наявність лікувальних мінеральних вод чи не найбільше може сприяти розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Наприклад, на північ від м. Суми розташоване урочище Вакалівщина, в околицях якого знаходяться 2 джерела мінеральних вод. Головне з них – джерело «Вакалівське», вода якого має підвищений вміст заліза, а територія навколо джерела оголошена гідрологічним заказником. Мінеральні води такого типу використовуються при лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту, ниркових хвороб, ішемічних хворобах серця, загального варіабельного імунодефіциту, залізодефіцитній анемії, хворобах печінки та ін. Одним із напрямків санаторно-курортного господарства Сумщини може бути створення лікувального санаторію на базі колишнього панського маєтку в с. Кияниця. На місці маєтку (палац, садибні споруди і парк, які є пам'ятками архітектури і садово-паркового мистецтва XIX ст.) у даний час знаходиться занедбана база відпочинку. Вакалівські джерела знаходяться поруч із с. Кияниця, що дає можливість створити тут бальнео-кліматичний лікувально-оздоровчий центр.

Крім залізистих мінеральних вод, у Сумській області з метою лікувально-оздоровчого туризму можуть використовуватися й джерела інших типів мінеральних вод, перш за все, гідрокарбонатних та сульфатно-гідрокарбонатних (табл. 1) [3].

Окрему категорію складають дитячі санаторії, які можуть обслуговувати туристів цієї вікової категорії. У Сумській області знаходиться 3 заклади цього типу: дитячий багатопрофільний санаторій «Лебединський», дитячий

протитуберкульозний (м. Суми) та Шосткинський обласний дитячий протитуберкульозний санаторій. Поєднання медикаментозного лікування із оздоровчими можливостями наявних лісових рекреаційних ресурсів, сприяє розвитку даних закладів як пунктів лікувально-оздоровчого туризму. Крім того, у м. Суми розташований державний позашкільний заклад санаторного типу «Ровесник», який щороку оздоровлює дітей-сиріт, дітей учасників АТО, талановитих дітей.

Таблиця 1

Мінеральні води Сумської області

Назва	Мінералізація, г/л	Опис якісного складу
„Галатея”	0,50-0,80	Гідрокарбонатні, сульфатно-гідрокарбонатні, хлоридно-гідрокарбонатні складного катіонного складу
„Глухівська”	0,50-1,00	Гідрокарбонатні, сульфатно-гідрокарбонатні, хлоридно-гідрокарбонатні складного катіонного складу
„Іволжанська”	0,20-0,90	Гідро-карбонатні магнійово-кальційові, натрійово-кальційові
„Конотопська”	0,40-0,80	Гідрокарбонатні, сульфатно-гідрокарбонатні, хлоридно-гідрокарбонатні складного катіонного складу
„Кролевецька”	0,40-0,70	Гідро-карбонатні магнійово-кальційові, натрійово-кальційові
„Оазис”	0,50-0,80	Гідрокарбонатні, сульфатно-гідрокарбонатні, хлоридно-гідрокарбонатні складного катіонного складу
„Тростянецька”	0,40-1,00	Сульфатно-гідрокарбонатні складного катіонного складу
„Сумська джерельна”	0,30-0,60	Гідрокарбонатні, хлоридно-гідрокарбонатні кальційові, магнійово-кальційові, натрійово-кальційові

У 2015 р. в області працювало 3 санаторії-профілакторії. Один з них – кліматичний санаторій-профілакторій «Олдиш» ВАТ «Сумхімпром» спеціалізується на лікуванні захворювань нервової, дихальної та опорно-рухової системи. Для оздоровлення своїх співробітників працюють санаторій-профілакторій «Ізумруд» Шосткинського казенного заводу «Зірка» та санаторій-профілакторій ВАТ «СМНВО» (м. Суми). Однак, можливості цих закладів як пунктів лікувально-оздоровчого туризму не використовуються.

Гідрокарбонатні води складного катіонного складу сприяють лікуванню хронічних гастритів, захворювань кишечника, подоланню інсулінозалежного діабету. Сульфатними мінеральними водами лікують хвороби серця, вегетосудинну та нейро-циркуляторну дистонію, холецистити, гепатити та ін. Така різноманітність мінеральних вод в області дає можливість розвитку курортно-рекреаційного господарства і створення у регіоні лікувального бальнеологічного комплексу, що буде сприяти розвитку туристичної галузі і стійкому розвитку регіону взагалі.

У 2013 р. на базі Сумського державного університету відкрито лікувально-профілактичний заклад санаторного типу – санаторій-профілакторій СумДУ. Він розташований на території колишньої садиби Параскеви Штеричевої. Головний будинок (нині приміщення санаторію) є пам'яткою архітектури XIX – початку XX ст. національного значення, що був зведений за проектом архітектора Олександра Паліцина у 1810-х роках та реконструйований Карлом Шольцем у 1890-х роках. У санаторій-профілакторії надаються лікувально-оздоровчі та діагностичні послуги лікувально-оздоровчі та діагностичні послуги: електролікування (електрофорез, гальванізація, ампліпульс, діадинамометрія, дорсонвальтерапія, КВЧ- та УВЧ-хвилева терапія); електросвітлолікування (ультразвукова терапія, фонофорез, магнітотерапія, лазеротерапія, інгаляторій з аромотерапією, фітотерапія); масаж (у т. ч. апаратний); лікувальна фізкультура, механотерапія тощо. Обладнання діагностичного відділення на сучасному діагностичному комплексі «Кардіо+» забезпечує: електрокардіографію, спірографію, реографію, фонографію, електроенцефалографію, велоергометрію [8].

Спеціалізованим лікувально-оздоровчим закладом є санаторій «Лижна база обласного управління фізичного виховання і спорту» (с. Токарі Сумського району), що працює у системі підготовки спортсменів-біатлоністів.

Висновки. Незважаючи на наявність в області значного лікувально-туристичного потенціалу, рівень розвитку цього виду туризму є незадовільним. Причиною цього є відсутність підтримки державних органів місцевого самоврядування, недостатнє фінансування, відсутність інвестицій, реклами, недоліки у територіальній організації санаторно-курортного господарства тощо.

Санаторно-курортна галузь зможе активно розвиватися у напрямку лікувально-оздоровчого туризму і приносити значні прибутки регіону за умови підтримки владою підприємницьких ініціатив. Для цього потрібно модернізувати матеріально-технічну базу існуючих курортно-санаторних установ та планування їх території, залучати інвесторів, у т.ч. й іноземних,

розширити рекреаційні послуги та види дозвілля, підвищити кваліфікацію та заробітну плату обслуговуючого персоналу закладів цього типу.

Щоб привернути увагу іноземних туристів, українським курортам необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних з їх фінансуванням, менеджментом та модернізацією. В основу формування (проектування) лікувально-туристичного продукту українських курортів повинні лягти новітні SPA-технології, які поліпшують якість відпочинку і оздоровлення. Для цього потрібно розробити принципово нові підходи до діяльності санаторіїв на основі запозичення досвіду ринкового господарювання міжнародних курортних санаторіїв-готелів; найбільш повно задовольняти потреби споживачів у відпочинку, лікуванні, релаксаційному сервісі та оздоровленні під час їх перебування на тому чи іншому курорті.

Література

1. Буймеровка сосновый & SPA-курорт 1936. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: buymerovka.com.ua.
2. Загальне положення про санаторно-курортний заклад. Постанова від 11 липня 2001 р. № 805 К.: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-п>.
3. Корнус О.Г. Туристська інфраструктура Сумської області та її роль у стійкому розвитку регіону / О.Г. Корнус, А.О. Корнус // Вісн. наук. досліджень Галицького ін-ту ім. В.Чорновола. Сер. Туризм. – 2006. – Вип. 2. – С. 6-11.
4. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
5. Рутинський М. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації / М. Рутинський, В. Петранівський // Вісн. Львів. ун-ту. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 29. – Ч.1. – С. 179-189.
6. Санаторій «Токарі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tokari.com.ua>.
7. Статистичний щорічник Сумської області за 2014 рік / [за ред. Л.І. Олехнович]. – Суми: Сумське обласне управління статистики, 2015. – 544 с.
8. У СумДУ відкрито санаторій-профілакторій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pon.org.ua/news_regions/2727-u-sumdu-vidkrito-sanatorij-profilaktorij.html.

Summary

O.H. Kornus, A.O. Kornus, Yu.V. Lebed'. The Resources of Medical and Health Tourism in the Sumy Region.

The article analyzes the current state of the health-resort industry of Sumy region. Considered natural medical tourism resources: the number of days of sunshine, types of curative mineral water, forest, water and other resources. The territory of the region has interesting historical and cultural monuments, a wide network of nature reserve fund, and the natural-climatic, historical and cultural terms and is favorable for the development of health tourism. Sanatorium-resort infrastructure Sumy region includes 19 institutions, including 4 – resorts (3 of them for children), 3 – sanatorium, 12 recreation centers.

The dynamics the number of different kinds of spa facilities and their spatial concentration in the region are analyzed. The characteristics of the largest spa facilities, such as the health resort «Tokari», «Buymerivka Pine & SPA-Resort 1936», sanatorium «Oldysh» are also analysed. Described the chemical composition and curative properties of mineral water available in the region. Identified the problems and prospects of development of medical tourism in the Sumy region.

Keywords: *spa treatment, medical-health tourism, sanatorium, mineral water.*

Корнус О.Г. Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Сумській області / О.Г. Корнус, А.О. Корнус, Ю.В. Лебедь // Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки. – 2016. – Вип. 7. – С. 113-120.

.